

МЕТОДОЛОГІЯ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Даний документ містить перелік критеріїв, що підлягають дослідженню в рамках Рейтингової Процедури компанії "Кредит-Рейтинг" (додається). Узагальнення і підведення підсумків проведеного дослідження щодо всіх зазначених критеріїв повною мірою дозволяє судити про ступінь фінансової стійкості і кредитоспроможності комерційного банку, про стан і готовність банку вчасно й у повному обсязі виконувати прийняті на себе зобов'язання перед клієнтами і контрагентами.

За результатами проведеного аналізу визначається кредитний рейтинг банку за Національною Шкалою кредитних рейтингів компанії "Кредит-Рейтинг" (додається).

Ефективна діяльність комерційного банку в першу чергу залежить від системи управління його фінансами. Основними складовими методами аналізу фінансового стану комерційного банку є оцінка якісних і кількісних факторів (зовнішніх і внутрішніх).

1. АНАЛІЗ МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ

При проведенні оцінки фінансової діяльності комерційного банку компанія "Кредит-Рейтинг" умовно поділяє рейтингову процедуру на дві складові: аналіз ефективності управлінського менеджменту й аналіз фінансового менеджменту банку. Це дозволяє порівняти вплив різних по своєму змісту факторів, об'єктивно оцінити поточну ситуацію в банку, що аналізується, і відстежити зв'язок із зовнішніми факторами (фінансові ринки, Національний банк України та ін.).

Становище банку на ринку і регулювання галузі

Основна проблема стійкості комерційних банків лежить у площині нестабільної економіки України, що робить тільки перші кроки у визначенні свого місця у світовій економіці. У широкому змісті проблема стійкості комерційного банку визначається стабільністю оточуючого його економічного середовища. Поняття стійкості комерційного банку відображає стан кредитної організації в нинішньому ринковому середовищі. Тому ризики, пов'язані з регулюванням банківської діяльності, є одними з найбільш істотних для кредитних організацій.

При оцінці ризику, пов'язаного з регулюванням банківської діяльності, проводяться наступні роботи:

1. Оцінка поточного стану банківської системи: діючі кредитні організації, концентрація на ринку за видами діяльності і географічній ознаці, оцінка ступеня конкуренції з боку небанківських фінансових інститутів, діяльність фінансово-промислових груп, загальні тенденції розвитку ринку фінансових послуг;
2. Взаємовідносини банку, що аналізується, з Національним банком України;
3. Аналіз вимог регулюючих організацій до банківських інститутів. Взаємодія регулюючих органів із кредитними організаціями - ефективність роботи, методи регулювання і контролю, досвід роботи з проблемними банками. Аналіз прецедентів і дієвості прийнятих мір;
4. Аналіз фінансової стійкості корпоративного сектора, можливі напрямки розвитку;

5. Оцінка структури і рівня доходів населення, динаміка накопичень і витрат та їх зіставлення з рівнем збільшення доходів фінансової системи і конкретного фінансового інституту;
6. Наявність і характеристика ліцензій на ведення окремих видів банківської діяльності. Ступінь свободи в межах отриманої ліцензії, коло обмежень. Імовірність відкликання ліцензії в банку, перевірка відповідності проведених операцій умовам наявної в банку ліцензії;
7. Аналіз спектра послуг, що надаються банком, у порівнянні з існуючими на ринку фінансовими послугами, універсалізація банку; політика банку по формуванню пакета послуг і функціонально-технологічна підтримка пакета банківських послуг;
8. Ступінь залежності банку від окремих операцій і ринків, можливість виходу досліджуваного банку на нові ринки;
9. Географічні аспекти діяльності банку: наявність філіальної мережі, ступінь контролю над діяльністю філій;
10. Оцінка ступеня участі банку у формальних і неформальних фінансово-промислових групах - переваги та недоліки такої участі, якщо вона присутня;
11. Галузева спрямованість бізнесу досліджуваного банку: аналіз стану галузі, динаміка її розвитку, основні операції найбільших клієнтів банку - учасників даної галузі;
12. У випадку участі банку в статутних капіталах інших організацій - аналіз його впливу на діяльність інших організацій, оцінка імовірності залучення банку в підтримку таких організацій, аналіз інвестиційного портфеля за структурою і ступенем ризику.

Завдяки вищезазначеному аналізу визначається загальний поточний стан галузі і банківської системи в цілому, а також положення, що займає досліджуваний банк у цих системах. Показники цього аналізу впливають на фінансову стійкість банку в довгостроковій перспективі.

Аналіз банківської клієнтури

Для будь-якого комерційного банку надзвичайно важлива його клієнтська база. Якість клієнтської бази банку значно впливає на його фінансову стійкість.

Аналіз банківської клієнтури складається з наступних етапів:

1. Аналіз частки корпоративних клієнтів, приватних осіб, органів влади; диверсифікація клієнтури в структурі пасивів;
2. Детальне дослідження корпоративних клієнтів: розбивка на групи за різними класифікаційними ознаками (розмір компанії, організаційно-правова форма, величина пасивів, приналежність до певної галузі чи фінансово-промислової групи). У рамках сформованих груп - аналіз поточного становища на ринку та перспектив розвитку;
3. Аналіз ступеню залежності банку від вузького кола клієнтів;
4. Аналіз рівня залежності від бюджетних коштів і усіх форм роботи з державними і муніципальними органами влади, установами й організаціями, оцінка можливих перспектив і ризиків такого співробітництва.

Організаційна структура банку

Моделювання діяльності банку на основі аналізу менеджменту банку дає можливість прогнозувати виконання планової стратегії банку при різних припущеннях на можливу кон'юнктуру фінансового ринку. Структура аналізу показників діяльності банку, за допомогою яких можна керувати його моделлю, складається з визначення наступних факторів:

1. Склад власників банку, їхньої частки участі в статутному капіталі банку; оцінка ступеня впливу власників банку на формування його стратегії і на поточну діяльність; імовірність конфлікту інтересів різних власників;
2. Тенденція зміни складу власників банку, оцінка можливих наслідків такої зміни для фінансової стійкості банку;
3. Дотримання права акціонерів на отримання інформації про діяльність банку.

Банк повинен включати у свій склад обов'язковий набір підрозділів, що відповідають цілям і функціональному призначенню банку. Їхня структура визначає основні логічні взаємовідносини рівнів керування і функціональних областей, визначає сфери відповідальності і підзвітності.

При аналізі ефективності побудови банківської організаційної структури оцінюються наступні фактори:

1. Організаційна структура банку (лінійна, дивізійна, матрична структура; централізований/децентралізований спосіб прийняття управлінських рішень, оцінка ефективності обраної структури для даного банку;
2. Система органів керування: склад учасників, рівень утворення і кваліфікації керівного персоналу, їхній вік, досвід роботи; якість роботи керуючих середньої ланки;
3. Наявність у банку різних комітетів (Кредитного комітету, Комітету з питань керування активами і пасивами). Комітети, за умови ефективності їхньої роботи, сприяють поліпшенню якості управлінських рішень і оптимізації стратегії діяльності;
4. Оцінка ефективності роботи всіх структурних підрозділів банку, враховуючи специфіку їх роботи; аналіз розподілу отриманого прибутку по підрозділам банку; виділення дотаційних підрозділів і підрозділів, що приносять дохід;
5. Інформаційні технології банку: якість програмного забезпечення, що використовується для моніторингу структурних і торгових ризиків банку, відповідність інформаційних технологій і технічного оснащення банку вимогам безпеки, надійності, швидкодії, зручності користування й обслуговування;
6. Облікова політика банку.

За результатом оцінки цих факторів можна із впевненістю судити про ефективність управлінського менеджменту в досліджуваному банку, що характеризує імовірність можливості прийняття правильних рішень у довгостроковому періоді.

Стратегія і тактика розвитку банку

Аналізу піддається стратегічне планування банку - визначення перспективних фінансових задач і розробка програми ефективних дій, націлених на виконання цих задач. При аналізі розвитку банку розглядаються цілі і задачі банку, вивчаються шляхи і методи їхньої реалізації, оцінюється ступінь відповідності стратегічних планів розвитку банку. При оцінці стратегії розвитку банку аналізуються наступні фактори:

1. Наявність у банку обґрунтованої концепції розвитку;
2. Співвідношення темпів внутрішнього і зовнішнього росту банку, злиття і поглинання в історії банку, плани злиття і поглинань у майбутньому, аналіз можливого впливу таких заходів на фінансову стійкість банку;
3. Стратегія банку у сфері хеджування ризиків;
4. Характеристика маркетингової стратегії банку по просуванню банківських послуг на ринок.

2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ

Ціль аналізу фінансового менеджменту в комерційному банку - визначення раціональних вимог і методичних основ побудови оптимальних організаційних структур і режимів діяльності функціонально-технологічних систем, що забезпечують планування і реалізацію фінансових операцій банку та підтримують його стійкість при заданих параметрах.

Аналіз капіталу банку

Менеджмент власного капіталу має вагомe значення в забезпеченні платоспроможності комерційного банку і його фінансової стійкості в цілому. Власний капітал виконує важливу роль захисного фактора для клієнтів, і захист більш відчутний, чим більше розмір власного капіталу. Крім цього він виконує і ряд інших функцій: забезпечує самостійність, гарантує фінансову стійкість, приймає на себе роль інструмента для згладжування ризиків, що несе на собі банк у процесі своєї діяльності.

Для оцінки достатності капіталу банку проводиться аналіз наступної групи показників:

1. Структура власного капіталу банку, якісний аналіз складових капіталу;
2. Співвідношення показників достатності капіталу з іншими інструментами фінансового аналізу, виявлення закономірностей;
3. Політика проведення активних операцій банку та їхня частка відносно до власного капіталу;
4. Політика банку в сфері дивідендів: динаміка виплат, періодичність виплат, пріоритетна капіталізація прибутку;
5. Наявність і ефективність використання зовнішніх і внутрішніх джерел збільшення капіталу банку;
6. Оцінка політики банку по збільшенню розміру капіталу;
7. Порівняльний аналіз ринкової ціни власного капіталу банку і його балансової вартості, аналіз вартості репутації банку.

Прибутковість банку

Основною метою банківської діяльності є отримання доходу, що є основним інструментом збільшення власного капіталу і покриття ризиків, пов'язаних із кредитною діяльністю банку.

Аналіз прибутковості, крім простого виміру результатів діяльності банку, дозволяє визначити його фінансовий стан і визначити якість його активів.

Головними факторами оцінки прибутковості банку є:

1. Питома вага і рівень доходів банку стосовно власного капіталу;
2. Стабільність доходів банку за минулі періоди;
3. Динаміка доходів банку за аналізований період (велика тривалість періоду дозволяє точніше визначити тенденції розвитку банку); аналіз виконання фінансових планів;
4. Структурний аналіз доходів банку: співвідношення процентних і непроцентних доходів;
5. Чистий процентний доход, чистий непроцентний доход: рівень, динаміка, структура джерел доходів, аналіз впливу на рівень загального доходу банку;
6. Чиста процентна маржа, чиста непроцентна маржа: рівень, достатність, тенденції розвитку, тимчасові коливання за досліджуваний період;
7. Частка доходів, що носять випадковий характер виникнення (наприклад, по реалізації застави) у сукупних доходах банку;
8. Частка спекулятивних доходів у загальній сумі доходів банку.

Ліквідність банку і характеристика його ресурсів

Ліквідність банку визначає своєчасне виконання своїх зобов'язань перед клієнтами і контрагентами, виражається збалансованістю між термінами і сумами отримання активів, термінами і сумами виконання зобов'язань банку.

Баланс банку вважається ліквідним, якщо його стан дозволяє за рахунок швидкої реалізації елементів активу виконати строкові зобов'язання по пасивах. Ліквідність є найважливішим чинником фінансової стійкості банку.

Стан ліквідності банку характеризується аналізом наступних факторів:

1. Структура активів банку за ступенем ліквідності;
2. Відповідність рівня ліквідності банку нормативам Національного банку України;
3. Динаміка зміни показників ліквідності комерційного банку за попередні періоди;
4. Виявлення стійких тенденцій впливу того чи іншого фактора (процесу) на зміну стану ліквідності комерційного банку, визначення випадкових (моментних) факторів, ступінь їхньої диверсифікації;
5. Аналіз підходів до планування політики ліквідності активів у банку, оцінка ефективності діяльності підрозділу банку по керуванню і плануванню ліквідності; готовність банку до несподіваних змін на фінансовому ринку, наявність схем переорієнтації пріоритетів діяльності;
6. Наявність у банку достатніх резервів для покриття, у разі потреби, дефіциту ліквідності (можливість залучення резервів із зовнішніх джерел);

Якість виконання взятих на себе банком зобов'язань залежить від умови узгодженості активів і пасивів банку, для цього проводиться аналіз методів керування станом ліквідності банку, визначається спрямованість політики керування ліквідністю (орієнтована на оптимізацію структури активів чи на залучення додаткових пасивів).

Управління ризиками

Управління кредитними ризиками, що виникають під час ведення фінансової діяльності, є найважливішою характеристикою фінансового менеджменту банку і говорить про його ефективність. Задача мінімізації кредитних ризиків з одночасною оптимізацією прибутковості по кредитах - основна мета фінансового менеджменту.

Рівень управління кредитними ризиками по позиковим операціям банку визначається при аналізі наступних показників:

1. Структура кредитного портфеля банку за валютою, якістю, терміновістю, об'ємом, суб'єктами та об'ємами кредитної угоди, забезпеченням засобами;
2. Методи оцінки кредитних ризиків, що використовуються в банку; процес затвердження кредитів для різного роду банківських продуктів і груп клієнтів; розподіл повноважень працівників кредитного відділу;
3. Адекватність віднесення банком великих кредитів до конкретних груп ризику;
4. Система моніторингу виданих кредитів у банку, контроль видачі кредитів, функція повторного аналізу, виявлення потенційних проблемних кредитів;
5. Робота з проблемними кредитами: система їхньої диверсифікації; питома вага і динаміка проблемних кредитів у кредитному портфелі, виявлення найбільших проблемних кредитів; методологія роботи з проблемними кредитами;
6. Політика формування резервів на можливі втрати по позичкам: оцінка достатності резервів, виконання нормативів Національного банку України, аналіз використання резервів, наявність додаткових резервів та їх обсяг.

Крім прямого аналізу кредитних ризиків, окремо проводиться аналіз ризиків по інвестиційним операціям банку, що за своєю економічною суттю є різновидом кредитного ризику. На додаток до вищевказаного аналізу додатково досліджуються наступні фактори:

1. Інвестиційний портфель банку: структура за різними ознаками (видами вкладень, розміром, галузями), його частка в об'ємі кредитного портфеля, ринкова ціна, балансова ціна, терміни погашення, класифікація за ступенем ризику;
2. Політика менеджменту по формуванню інвестиційного портфеля і здійсненню контролю над його якістю;
3. Стратегія і тактика управління інвестиційним портфелем.

Диверсифікація і гнучкість фінансової діяльності

Диверсифікація і гнучкість банківської діяльності дозволяють уникнути можливих фінансових ризиків шляхом зміни пріоритетів по вкладенню чи залученню тих чи інших засобів. Оцінити ступінь диверсифікації можливо шляхом вивчення наступних факторів:

1. Диверсифікація операцій, що проводяться банком;
2. Диверсифікація діяльності банку за географічною ознакою;
3. Оцінка можливості швидкої зміни пріоритетів фінансової політики керівного персоналу банку;
4. Оцінка можливості втрати найбільших клієнтів і розміру негативних наслідків для стійкості банку.

Виявити гнучкість фінансової діяльності дозволяє ретельний аналіз наступних показників:

1. Імовірність доступу банку до різних ринків фінансових ресурсів;
2. Співвідношення корпоративних і приватних клієнтів;
3. Імовірність отримання банком, у разі потреби, підтримки з боку держави, акціонерів.